

Kentsel Ekoloji Üzerinden Estetik Tasarılar ve Kuzey Ankara Örnekleme

Dr. Öğr. Üyesi Burçin Ünal

Makale Geliş Tarihi: 01.04.2020
Yayına Kabul Tarihi: 19.04.2020

Özet

Endüstri devrimiyle birlikte teknolojiye bağlı olarak tarım kentleri zamanla yerini sanayi kentlerine bırakmaya başlamıştır. Bu durum doğa/çevre tanımında da değişikliğe uğrayarak klasik doğa tanımlamasında farklı bir uzam yaratmış ve bu uzam kent kavramına bağlı gelişen ayrı bir yapılanmanın da eklentisi haline dönüşmüştür. Kademeli olarak kentsel/çevresel estetik; doğanın kolajlarını imleyen renklendirme, yeşillendirme çalışmalarından başlanarak ilerleyen süreçte çevresel/ekolojik sorunların estetize edilmeye çalışıldığı farkındalık yaratacak bir yapıya doğru evrilmiştir. Bu anlamda çalışmanın ana hattını oluşturan Kuzey Ankara örnekleme, farklı ülkelerdeki ekolojik sorunsalların sanatsal ifade biçimlerine ve kentsel ekolojik estetik bağlarına örneklem oluşturan belgeler ve konuya ilişkin sanatsal anlamda ne tür projeler geliştirildiği üzerinden ele alınarak irdelenmiştir. Özellikle Ankara metropolünün klasik doğa/doğal yapısı ve çevresel uzantıları ile ekolojik olarak nasıl bir değişim/dönüşüm geçirdiği araştırılarak yapılan çalışmaların rekreasyonel bir ifadeyle sanatsal biçimlendirilmesinin ekolojik estetik açısından farkındalık yaratılmasında daha doğal olmasının ne oranda sağlanabileceği ya da sağlanabileceği değerlendirilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Kentsel Ekoloji, Ekolojik Sanat, Kentsel Estetik, Çevresel Estetik, Ekolojik Rekreasyon

AESTHETIC DESIGNS THROUGH URBAN ECOLOGY AND NORTH ANKARA AS EXEMPLARY

Abstract

After the industrial revolution, agriculture cities started to be replaced by industrial cities due to technological developments. This situation has also changed in the definition of nature/environment and created a different space in the definition of nature, and this space has also become a separate structure that develops depending on the city concept. Urban/environmental aesthetics has gradually evolved into a structure that aims to raise awareness through aestheticization of environmental/ecological problems in the sense that it is about the coloring and greening, which mark the collages of nature. In this sense, the Northern Ankara sample is the main outline of the study and it is examined by the documents that constitute samples for the artistic expressions and urban ecological aesthetic contexts of the ecological problematics in different countries. In other words, it is about what kind of projects have been developed in the artistic sense. In this study, it has been investigated how the natural structure and environmental extensions of the Ankara metropolis undergo an ecological change / transformation. Since the studies are recreational expressions, the possibilities of creating awareness in terms of ecological aesthetics are evaluated. It is questioned whether they lead to a return to the natural.

Keywords: Urban Ecology, Ecological Art, Urban Aesthetics, Environmental Aesthetics, Ecological Recreation

20. yüzyıl, sosyo-ekonomik, siyaset, din ve bilim alanlarındaki birçok kavramın radikal değişimler gösterdiği, yaşayış/düşünüş şekillerinin etkileşimli olarak dönüşüme uğradığı bir yüzyıldır. Bu çağ aynı zamanda tarımdan sanayiye, dinsel dogmalardan özgürlüklere kadar sayısız alanda yenilik hareketlerinin kitlesel olarak başlangıcını oluşturan bir dönemin de genel adıdır. Bu yüzyılda özellikle Avrupa'da, Sanayi Devrimi ve sonrasında meydana gelen yeni siyasi yaklaşımlar, kilise etkisindeki Avrupa'da büyük değişikliklere sebep olur ve sorgulamacı hak ve özgürlük arayışları çok hızlı bir şekilde tüm Avrupa'da yayılarak sanayi temelli kentlerin kurulumunda önemli rol oynar.

20. yüzyıl sanayi kenti kavramının ortaya çıkmasıyla birlikte kapitalist üretim mantığının tutum, davranış ve ideolojik biçimde yeni kent kültürünü oluşturan etmenler arasında belirleyici bir ölçüt olarak varlığını göstermeye başlar (Tekeli, 2014:33). 20. yüzyıla kadar tarımsal anlamda yerleşik bir yaşam düzeninin sürdürüldüğü kentlerde, sanayideki gelişmeler ve Aydınlanma Çağı'nın teknolojik getirilerinden etkilenilmesiyle -bu süreç ve sonrasında- yaşamsal konum düzleminin sanayi kentlerine doğru kaymasında etkili olduğu görülür.

"Kent farklı şekillerde ama eşit olarak herkese ait ve açık bir kültür alanıdır. Kent, insanın kendine yarattığı ve zaman içinde insanı oluşturan, insanın kültürel (doğal) ökümenidir"¹ (Erzen, 2015:108). 20. yüzyıl kenti, ortaçağdaki statükonun biçim değiştirerek hammadde ve pazar arayışları için sanayi kenti oluşumunda gelişmiş devletlerin oyun alanı olarak görülürken bu alandaki kapitalist mantık giderek gelişmekte olan devletler üzerinde baskı yaratmaya başlar.

Kapitalizmin dengesiz büyüme kuralı, üretim ve paylaşım yerine, tüketim artışını ön plana çıkarmakta, yoksul sınıflar karşısındaki toplumsal duyarsızlığı artırmakta, doğa, kültür, tarih ve mimarlık değerlerinin korunmasından çok rant yaratma ve paylaşırma emellerinin gerçekleştirilmesine destek olmaktadır (Keleş, 2015:530).

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren soğuk savaş dönemiyle birlikte her alanda başlayan değişim özellikle kent kavramında da büyük dönüşümlere sebebiyet vermiştir. Modernite, oluşan dünya düzeninde toplumları getirdiği noktada onun yapıcı özelliklerinden çok, gelişmişlerin çıkarsal amaçları için de kullanılan bir simge olarak görülmeye başlanır. Bu noktada en önemli etkenler arasında; ham madde, ham maddenin işlenişi, endüstriyel üretimin çoğalması ve sanayi tabanlı yapılanmanın olumlu olduğu kadar

olumsuz yanlarının da kent olgusuyla akışkan bir yapıda seyretmesi gibi faktörler sayılabilir. Salt bir tanımlama olarak kent olgusunu kentleşme sürecine öteleyen en etkili değişkenler arasında teknolojik gelişmeler, alternatif endüstriyel kollar, yeni iş gücü ve imkânı gelir. Bu etkenlere bağlı olarak da toplumsal yerleşim alanları, nüfus dağılımı ve nüfus dağılımındaki yoğunluğun kentleşme sürecinde ne denli önemli olduğu ortaya çıkar. Geçmişe dönük yapılanması ile ele alındığında kentleşmenin, sanayileşme ve modernleşme süreçlerinin sonucu olarak ortaya çıkarak, yerleşim yerlerinde ve toplumsal yaşamdaki yapısal dönüşümü meydana getirdiği görülür. Modernizm, sanayileşmeyle birlikte ortaya çıkan ekonomik ve toplumsal dönüşümün mekânsal yansımalarını, kenti bir toplumsal projenin parçası olarak algılar. Buna göre kentleşme, sanayileşme ve sanayi sonrası kentsel alanlarda yoğunlaşan kamusal ve özel aktivitelerle, bu aktivitelerin çevresel etkilerinin bir bütünü olarak tanımlanabilir. Diğer bir deyişle kentleşme sadece kırsal alanlardan kente doğru yoğunlaşan nüfus veya yerleşim alanlarındaki akış değişikliğini nitelendirmenin çok ötesinde; ekonomik, siyasi ve farklı alanlardan tüm bağıl etkenlerin sebebiyet verdiği en geniş sosyal tabanlı dönüşüm olarak nitelendirilebilir. En küçük birimden en geniş skalada bu dönüşüm, bireyin çevresiyle/doğayla kurduğu ilişkiden, yine bireyin diğer bir birey hatta genel anlamda toplumla kurduğu ilişkilerin yeniden tanımlanması gerekliliğini kaçınılmaz kılar.

1980'lerle birlikte değişen sanat algoritmalarına bağlı olarak kentler her geçen gün bağlı olduğu nüfusun yoğunlaştığı birer "büyükşehir" olarak biçimlenirken, içerisinde bulunan doğanın dönüşümü de ekolojik olarak yeni kent biçimlerinin ortaya çıkmasında etkili olur. Yeni kent biçimlerinin ekoloji ile bütünleştiği ilk ifade metropol kavramıdır. Metropol, günümüzde "anakent" kavramının daha küresel bir deyişle ifade edilmesi, kentten daha büyük bir gelişmişlik ve demografiye sahip nüfus düzenine gönderme yapma, kentsel/kamusal alanlarında daha estetik projelendirmeleri içermesi gibi gelişmişlik düzeyine vurgu yapan bir açıklamayı da beraberinde getirir. Bu sebeptir ki 80'lerden günümüze yaklaşan süreçte kentleşme; neoliberal kent politikalarında da büyük değişikliklere sebebiyet veren salt doğa tanımından kopuşu da ifade eden bir düzlemde ele alınarak, kent içi yeni doğa simgeleriyle yer değiştiren ekolojik verilerle işlenen yeni varlık/yaşam ve yerleşim alanları alternatiflerini temsil etmeye başlar.

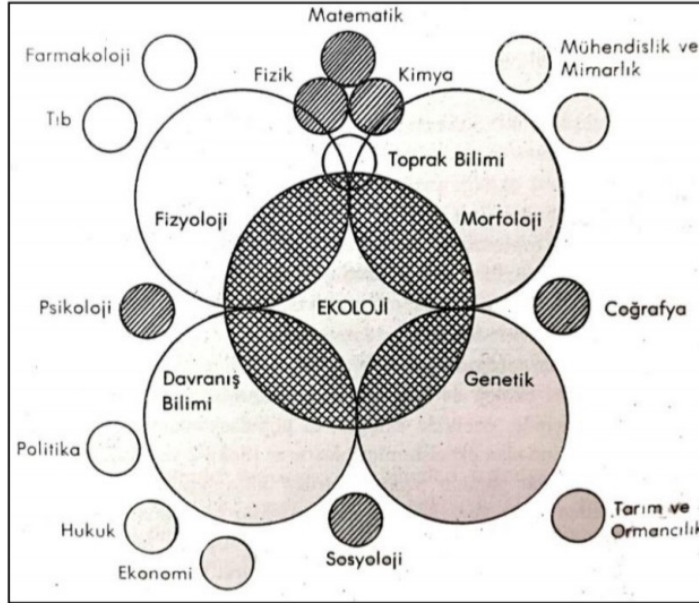
İnsanlık tarihinin başlangıcından bu yana yeryüzü kaynaklarının hesapsızca tüketilmesi, doğal kaynakların ve doğanın insanoglunun ağır sömürsüne dayalı tahribatı sadece şimdiki zamanda görünür ve hissedilir olmasının yanı sıra gelecek yaşam koşulları için de tehlikenin ne boyutlara varacağını önceleyen birçok veri içerir. Bu ağır tahribatın tersine döndürülmesi

¹ "Ökümen/Ekümen: İnsanın yaşadığı ve iklim, toprak, bitki örtüsü, coğrafi konum ve yer altı kaynaklarına göre uygun ekonomik etkinliği yürüttüğü yer" (Güney, Meydan, Bozyiğit, Kılıç ve Bulut:2016:139).

pek mümkün olmasa da en azından gelecek yaşam, doğa koşullarının iyileştirilmesi ve tahribatın devamının önlenmesi adına tedbirler içeren yeni yaklaşımlar, yeni bilim dallarının ortaya çıktığı görülür.

Doğanın tahribatına dair araştırmaları ile doğa ve çevre sorunsalları üzerine yoğunlaşan ekoloji, 20.yüzyılda en çok adı geçen ve diğer bilim alanlarıyla yüksek etkileşimli bir bilim alanı haline gelir. Elbette, "Ekolojinin yeni bir bilim dalı olarak çağdaşlaşması, ekolojik bilinçlenme aşamasından sonra gerçekleşmiştir" (Çepel, 2006:1).

Kapsama alanı olarak çok geniş bir yelpazede etkinliğini sürdüren ekoloji, çeşitli bilim dalları ile etkileşim içinde olmasının yanı sıra geniş bir merkezde temellendirilmektedir (Görsel 1).

Görsel 1. Ekolojinin Öteki Bilim Dalları ile Olan İlişkisi

Yeni dünya düzeninde ekoloji, tüm bilim dalları ile olan etkileşiminin yanı sıra sanat alanı için de giderek artan bir öneme sahip olmaya başlar. Doğa-sanat-toplum etkileşimini ön plana taşıyan sanat yaklaşımlarında özellikle modernite sonrası alanlar arası geçişkenlik daha iç içe ve görünür hale gelir. Özellikle 1950 sonrasında oluşan doğaya/çevreye özgü sanat hareketleri/oluşumları içinde yeryüzü sanatı ile başlayan süreç, daha geniş ölçekte çevresel sanat yaklaşımlarıyla desteklenirken, sonrasında da küresel güncel sorunsallar üzerine yoğunlaşan ekolojik sanat ile sanatta yeni

alan aralıklarının oluşmasında etkili olur.

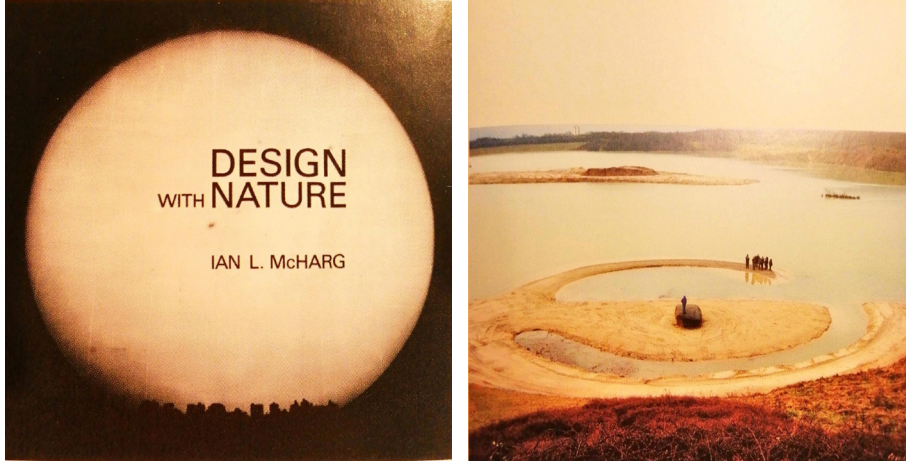
Ekolojik sanatın doğanın üstünlüğünü temel alan hiyerarşik anlayışı bu kapsamda pek çok sanatçının yeni doğa kavramı olan ekoloji üzerinden çalışmalar yapmasına, projeler üretmesine olanak sağlar. Bu kapsamda yeni dünyanın topografik olarak betimlenmeye başlanan kentsel bozulma, nükleer felaketler sonrası yaşanan gelişmeler, hızlı nüfus artışı, mekânsal sorunların insanlar üzerinde yarattığı baskı ile küresel güçlerin dayattığı yaşam modelinin gelişmekte olan ülkeler üzerindeki olumsuz etkisi, hammadde ve pazar arayışları için yeraltı kaynakları zengin olan bölgelerdeki maden arama ve bunlara bağlı oluşan sömürgecilik faaliyetleri bu sanatın oluşmasında tepkisel bir direniş örneği olduğu görülür.

Çevre sorunlarına yeni tasarım ve peyzaj çözümleri bulunmasında etkili olan ekolojik sanat ve ekolojik estetik, toplumda çevre anlayışı ve duyarlılığı yaratmakta ve giderek daha çok önemsenmektedir. Problem çözücü ve pratik yaklaşımlara kıyasla, estetik yaklaşımın açıklığı ve çok boyutluluğu, belleği ve doğa/kültür ilişkilerini de gündeme getirerek yaklaşımlara zamansal bir boyut kazandırmaktadır (Erzen, 2015:86).

Son birkaç on yılda ağırlıklı olarak, farklı bilim ve sanat alanlarından birçok insanın toplumun gelecek yaşamı, gereksinimleri ve beklentilerini karşılayacak verileri tümleyen ekoloji ile yakından ilgilenmesi bu anlamda tesadüf değildir. Özellikle kentsel dokunun ya da kente, kentin eski kültürüne dair sembollerin, şekillerin kırsal alanlarda sanatla yeniden hayat bulması gibi erken örneklerinin görüldüğü yeryüzü çalışmalarının bu sebeple –zamanla- yerini ekolojik doku, yüzey ve formlara bıraktığı görülür.

1960'lı-70'li yıllarda bilindik çalışmalardan Broken Circle ve benzeri çalışmalarıyla Robert Smithson, kuramsal yönü ve tasarılarıyla doğa tasvirlerini sentezleyen Ian L. Mcharg ile ivme kazanan yaklaşım (Görsel 2-3), ilerleyen süreçte yerini kırsal uzam verilerini kente taşıyan sanatçı çalışmalarına bırakır. Bu anlamda, 1990'lardan günümüze uzanan süreçte ağırlıklı olarak mimari kökenli tasarımcıların yanı sıra diğer bilim alanları ve sanatçıların da ekoloji tabanlı projelerde bazen birlikte bazen de kendi ekibiyle (grup) oluşturduğu tasarımlar yaygın ve yeni bir sanat yaklaşımını görünür kılmaya başlar.

Genellikle farklı disiplinlerden başka kişiler ile işbirliği içinde, botanikçiler, zoologlar, ekoloji uzmanları, jeologlar, meteoroloji uzmanları, okyanusbilimciler, mimarlar, mühendisler ve şehir planlamacılar gibi uzmanlarla karmaşık projeler gerçekleştirirler, yanı sıra buldukları bölgedeki yerel topluluklar ve çevre aktivistleri ile de çalışırlar (Brown, 2014: 7)

Görsel 2. Ian McHarg, *Design With Nature*, 1969 (Solda)

Görsel 3. Robert Smithson, *Broken Circle*, 1971, Emmen, Hollanda (Sağda)

Çalışmalarında ekoloji kavramı üzerinde yoğunlaşan sanatçılar, zamanla ekolojinin bir kavram olarak varlık sebebini kent ve kentleşme sonucunda ortaya çıkan ardıl sorunlar zincirinden alırlar. Bu sanatçılar, özellikle kentleşmenin aşırı nüfus artışı sonucunda daha yoğun olarak hissedildiği bölgelerde kent > metropole; kentleşme ise metropolleşmeye doğru değişim gösterirken buralarda yaşanan doğal çevre habitatlarındaki bozulmalar sebebiyle oluşan etik ihlallere de karşı çalışmalar üretirler. Kimi zaman kamuya kapalı, fonksiyonelliğini kaybetmiş yitik bir alanı bir anı alanı olarak yeniden dönüştürme, kimi zaman da sürdürülebilirlik üzerine temellenen tasarımlarla gündeme gelirler. Projelerinde bütünsel uyumu sağlama amacıyla sıklıkla formsal verileri destekleyici ekolojik performans ve verimliliği gözetilen materyaller ve teknikleri içeren yeniden planlamaların onlar için önemli olduğu görülür.

1960 ve sonrası için yeryüzü yüzey ve formlarıyla bir şeyin/alanın yerini değiştirme, yerinden etme ya da onun doğasına müdahale etme gibi bir tür soyutlama (mistik/ritüel) ile başlayan tüm temel yaklaşımların zamanla ekolojik tabanlı estetik tanımının da kullanıldığı yeni bir alanın oluşumunda katkı sağladığı söylenebilir. Bu anlamda 1990'larda Peter Latz ve West 8 gibi ekolojik tasarımcıların, dönüştürülmüş materyaller ve yeniden planlamalarla bir zaman yaşanmışlığı barındıran ancak aktif olmayan bazı alanları yeniden var ettiği görülür (Görsel 4-5).

Görsel 4. Latz + Partner, *Duisburg-Nord Landscape Park*, 1990-2002, Almanya (Solda)

Görsel 5. West 8, *Eastern Scheldt Storm Surge Barrier*, 1990-92, Zeeland, Hollanda (Sağda)

Duisburg-Nord Landscape Parkı, bir zamanlar Thyssen demir izabe tesislerinin bulunduğu alanda yer almaktadır. Park, Latz+Partner tarafından tesisteki eski endüstriyel binaların büyük bir kısmını da içeren bir konumlandırma ile bu alan büyük ve birbiriyle uyumlu bir peyzaj alanına dönüştürülmüştür².

West 8' in tasarımı ise ekolojik bir işleyişe dikkat çekmenin yanı sıra grafiksel tasarımı, kullanılan malzemeler ve tasarımdaki her bir ayrıntısı ile şaşırtıcı alt detayları bir arada sunar. Aynı zamanda kıyı kuşları için dinlenme bölgesi oluşturan alan, kıyı ile kontrast renklerde ve kum üzerine siyah/beyaz kabuklarla da (siyah kuşlar için siyah, beyaz kuşlar için beyaz) doğal bir kamuflaj alanı oluşturur³.

Ekoloji tabanlı tasarımların kentsel alanlarda kurgulanması onun daha görünür, deneyimlenebilir olma yönüyle daha geniş kitlelere ulaşmasında da önemli rol oynar. Diğer taraftan bu ekolojik müdahalelerin kamusal alandan daha kitlesel, bireysel alana indirgenmesinde yapı tasarımlarındaki değişkenliği, dönüşümü de önemli ölçüde etkilediği görülür. Bir kenti dönüştüren etkenler, gereklilikleri ve müdahale şekilleri kadar kentin işlevselliğinin de kendiliğinden dönüştürücü rolü olduğu unutulmamalıdır. "Kent'in ana işlevi, gücü biçime, enerjiyi kültüre, ölü maddeyi sanatın canlı simgelerine, biyolojik üremeyi toplumsal yaratıcılığa dönüştürmektir (Mumford, 2013: 687). Kent, kentleşme gibi olguların güne uyarlı yeni tanımları her birey için farklı yönleriyle, farklı şekilde tariflense de bu dönüşümün özellikle kırsal alandan uzaklaşan ve kente entegre olmayı daha üst sosyal tabakaya dahil olmayla özdeşleştirilenler tarafından da yapısal barınma alanlarının

² Bkz. <https://www.urbangreenbluegrids.com/projects/landscape-park-duisburg-nord/>

³ Bkz. http://west8.com/projects/landscape_design_eastern_scheldt_storm_surge_barrier/

ekolojik verilerle işlenmesi arzusunu ön plana çıkarır. Bu anlamda yeşile olan özlem, yeşilin yapay ve durağan bir yapıyı dahi organik yapısı ile kucaklıyor hatta sarmalıyor olmasının yarattığı estetik duyumsama zamanla -daha özeld- bireysel alanlarda, yapılarda, binalarda kullanımını yaygın ve tercih edilir bir yaklaşım haline getirir. Groundwork: between landscape and architecture isimli kitapta benzer şekildeki yaklaşımı, sanatçı ve botanikçi Patrick Blanc ve mimar Ken Yeang'ın tasarımları üzerinden ele almak; bu tür yapı projelendirmelerinde yaşayan doku uyarlamalarının görselliği ve duyumsanması adına bireyler için ne denli etkili olduğunu gösterir (Görsel 6-7).

Örnekle ele alınan Patrick Blanc'ın desenli dikey duvarları ve Ken Yeang'ın unutulmaz eko-gökyüzü kaplamalarının, tasarımcıların, binaların yüzeylerini, duyuları birleştiren ve ekolojik işlevleri yerine getiren aromatik, dokunsal yaşam duvarları ve yeşil çatılarla dönüştürmelerine yol açtığından bahsedilir. Öncekilerden farklı olarak, bu projelerin organik ve sentetik malzemelerin beklenmedik şekilde çapraz tozlaştırma yoluyla oluşturulan bina yapılandırma şekillerini de tanımlı hale getirdiği vurgulanır (Balmori ve Sanders, 2011:109).

Görsel 6. Patrick Blanc, Vertical Garden at CaixaForum, 2007, Madrid, İspanya (Solda)

Görsel 7. Ken Yeang, EDITT Tower, 1998, (Sağda)

21. yüzyıla doğru metropollerde (özellikle kent merkezlerinde) sürdürülen hayat doğal seleksiyona uğramadan doğrudan insan eliyle oluşturulan alanlar üzerinden tanımlanmaya başlanır ve bunun sonucunda da rekreasyon kavramının yaşamsal alana kazandırılmasında etkili olur. "İnsanların fiziksel ve ruhsal olarak dinlenme ve gelişme amaçlı etkinlikleri... ile genel olarak eylemli/etkin ve eylemsiz/edilgen olarak iki kümeye ayrılan rekreasyon etkinlikleri, gerçekleştirildiği yerlere, gerçekleştirilme şekillerine göre de farklı tanımlanır" (Güney, Meydan, Bozyiğit, Kılıç ve Bulut, 2016:307).

Rekreasyon alanlarına kentsel dönüşüm projelerinde sıklıkla yer verilmesi sosyal tabanlı aktiviteler için yenilikçi bir tasarlama şeklini yaşama geçirirken, daha sınırlı alanda küçük ölçekli mimari sürdürülebilirliği, biyo çeşitliliği, yeşil dokuyu yapıların yüzeylerinde ve çevre düzenlemesinde kullanan örneklerin ortaya çıkmasında da önemli rol oynar.

VenhoevenCS'in, geniş alanlı bir park içinde yer alan, Sportplaza isimli mimari kurgusunda çok yönlü sosyal dinlenme alanlarını içeren spor kompleksinin bitkilerle kaplı kışkırtıcı görüntüsü kimi zaman fantastik bir romandaki yer betimlenmesi, kimi zaman da bilim kurgu filmlerindeki bir karenin tariflemesi gibi muğlak tanım aralıkları oluşturur (Görsel 8-9-10).

Sosyal, programatik ve ekolojik alanlarla bir arada bir alan olarak tasarlanan projede; binanın cepheleri, yeni yapıyı etkili bir şekilde kamufle eden ve çevredeki parka karışmasına, ancak aynı zamanda da onun dışında durmasına da izin veren canlı manzaralar olarak kabul edilir (Balmori ve Sanders, 2011:118).

Görsel 8-9-10. VenhoevenCS, Sportplaza Mercator, 2001-2005, Amsterdam, Hollanda (Soldan Sağa)

Günümüzde dahi doğaya duyulan özlem, yeşil ve yeşillendirilen alanlara duyulan sempatinin ardında, insanoğlunun içsel olarak tarih boyunca doğayla olan ilişkisini, bütünlüğünü sürdürme gereksinimi yatmaktadır. Kentsel ekolojinin bir tür minyatürü gibi görünen küçük ölçekli, kitleye özgü mi-

mari projelerdeki sıradan görsel bir kesite bakmak bile bireyin kendini bir peyzaj resminin içinde veya ütöpik bir evrende yaşıyor olması gibi güvenli, huzurlu ve mutlu hissettirir.

Özetle; bu hissiyat üzerine temellenen ekolojik tasarımların, gerek kentsel dönüşüm ve rekreasyon alanlarında gerekse daha küçük ölçekte kamusal alan yapılarında ya da bireysel konutlarda sıklıkla ve yaygın bir şekilde kullanılması altında; kişiye özel manevi tatmin, estetik haz/duyumsama gereksinimlerinin yatması gibi öncül sebepler etkili olur.

Kentsel Ekoloji Üzerinden Bir Tanımlama: Kuzey Ankara Örneklemleri

Osmanlı Devleti'nden günümüze uzanan süreçte ülkemizde kentleşme özellikle İstanbul başta olmak üzere Ankara ve İzmir kentlerin gelişimine bağlı olarak oluşan yeni iş kollarıyla; yeniden yapılanma sürecine girer ve bu kentleri, Kocaeli, Kayseri, Bursa, Adana, Mersin, Samsun, Manisa gibi iller takip eder. "1960'larda %25 dolaylarında olan kentsel nüfus oranını 2010'da %75'e yaklaşmıştır. Kentli nüfusun %80'i, nüfusu 100 binin üstünde olan 61 kentte yaşamaktadır" (Keleş, 2015:558). Tarım temelli Türkiye toplumu özellikle 1990'lardan sonra artan hızlı nüfus artışı ve köylerden kentlere olan göç dalgasıyla ağırlıklı olarak sanayi sektöründen ziyade hizmet sektörüne dayalı bir üretim modeliyle gelişmeye başlar.

Ülkenin ikinci büyük kenti olan Ankara, Hitit uygarlığından başlayarak sırasıyla gerek Ahiler, gerek Selçuklular gerekse Osmanlılar için önemli bir merkezi konum haline gelir ve topografik açıdan düz bir alanda olması, geçiş yollarının da merkezinde bulunması sebebiyle pek çok medeniyete ev sahipliği yapar. Tüm bu sebepler, Ankara'nın çevre kentlere göre çok daha hızlı gelişmesin de etken olduğu kadar başkent olarak ilan edilmesinde ve sonrasında da her alanda hızlı bir gelişim sürecine girmesinde önemli rol oynar. Kent, bozkır ağırlıklı iklimsel özelliğın etkisi altındaki doğal yeşil alanların sayısı ve konumu bakımından ele alındığında; sadece bir metropol olarak dahi diğer metropollere kıyasla belirli bir skalanın altında kalır. İkliminin getirdiği dezavantajın yanı sıra, küresel ısınmanın da etkisiyle ilkbahar ve sonbahardaki yağış miktarlarındaki düşüş ve yer altı sularının sondajlama ile kullanımı da kentin su kaynaklarında olası azalmaya yol açarak, yeşil alana duyulan ihtiyacı daha da görünür kılar. Ekolojik göstergeler açısından rekreasyonel alanlar, kent ve metropollerde birçoğu sonradan oluşturulan alanlardır. Bu alanlar ayrıca kentleşmenin getirdiği ağır betonlaşma alanlarının arasında mekân/çevre tasarımı açısından da sanatsal bağlamda değerlendirilebilecek geniş ölçekli mimari müdahale gerektiren alanlar olarak görülebilir.

Bir metropolde kentsel dönüşüm, rekreasyon planlamasındaki değişkenleri kentsel ekoloji ve ekolojik estetik bağlamında ele almak için uygun veriler içerdiği düşünülen metropol Ankara'da, kentsel dönüşüme uğramış bölgelerdeki rekreatif saha alanları (düzenlemeleri) arasından özellikle Kuzey Ankara Rekreasyon ve kentsel dönüşüm alanı [40 kuzey-32 doğu boylamı] ile Mevlana Bulvarı [39 kuzey-32 doğu boylamı ve civarı] konumları tercih edilmiştir (Görsel 11). Bu tercihte alanın yeniden yapılandırılma süreçlerinde, alanın konumunun geniş mecraya yayılan "yeni doğa" algısını ne denli yansıttığı ve kent estetiğinin, ekolojik duyumsamanın nasıl bir tanımlamaya denk geldiği gibi sorunsalların değerlendirilmesine olanak sağlayan yapısı etkili olmuştur.

Görsel 11. Kuzey Ankara Rekreasyon ve Kentsel Dönüşüm Alanı [40 kuzey-32 doğu boylamı] ile Mevlana Bulvarı [39 kuzey-32 doğu boylamı ve civarı] Uydu Görüntüsü

Bir rekreasyon alanının bireylerin fiziki gereksinimlerini karşılamanın yanı sıra daha geniş tabanlı uygulamalarında manevi duyumsama yönünden de tatmin sağlama adına spor, eğlence, dinlenme, sanat ve hobi alanları gibi kompleks yapıları içeren ve tüm bu yapıları birbiriyle bütüncül şekilde örtüştürüldüğü ciddi bir planlama gerekmektedir.

Örneklemler olarak ele alınan Ankara'nın kuzeyindeki 40.006470, 32892555 no'lu koordinat civarında yer alan Kuzey Ankara Rekreasyon alanında (yapımı 2011-2014) kentsel dönüşümden önce bölgenin en büyük gecekondulaşma oranına sahip bölgesi olması sebebiyle Ankara'nın taşrası olarak tanımlanabilecek bir alan iken kentsel dönüşümle birlikte çok farklı bir silüete bürünür (Görsel 12-13).

Görsel 12. Kuzey Ankara Rekreasyon ve Kentsel Dönüşüm Alanı (Eski Hali)

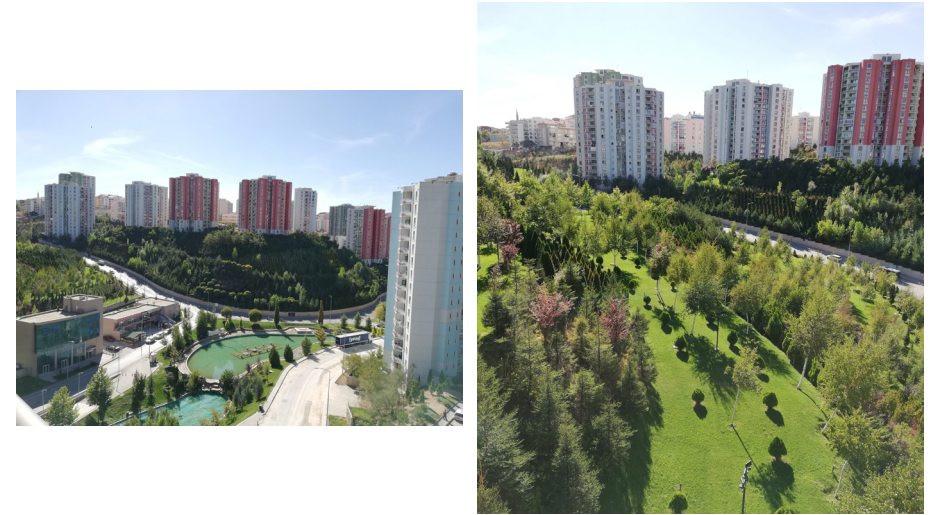
Görsel 13. Kuzey Ankara Rekreasyon ve Kentsel Dönüşüm Alanı (Yeni Hali)

Bu silüet, topografik açıdan değerlendirildiğinde sosyal olarak gereksinim duyulan rekreatif dinlenme alanlarının yanı sıra yeşillendirme, sulak alanların eklenmesi, peyzaja ve konutsal eklemeyle uyumlu ışıklandırma sistemine değin çevrenin görsel yapısındaki dönüşümü içerir. Bu tür bir dönüşümde konut, işlevsel binalar ve yapılar için başta alana özgü mimari ve mühendisliklerin büyük önem arz etmesinin yanı sıra diğer etkileşimli alanlardan biyolog, bitki bilimciler, peyzaj tasarımcıları vs. gibi alanlardan çalışma ekiplerinin birbiriyle olan etkileşimini de kaçınılmaz kılar. Çevre düzenlemede doğaya ait verilerin doğal/doğa alanlarını imleyen yeşil; iklime, bölgenin toprak yapısına uygun yeşillik, ağaç ve özel bitkilerden oluşan yaşam alanını renklendiren canlı bir doku oluşturur (Görsel 14). Genel

görünümünden detaya indirildiğinde ise bu yeşil alanların yapılarla olan uyumundaki detaylar dikkat çekicidir (Görsel 15-16).

Görsel 14. Kuzey Ankara Kentsel Dönüşüm ve Rekreasyon Alanı (Yeşil alanlar/Genel Görünüm)

Görsel 15-16. Kuzey Ankara Kentsel Dönüşüm ve Rekreasyon Alanı Yeşil Alanlardan Detay Kesitler (soldan sağa)

Kuzey Ankara örneğinde olduğu gibi ekolojik dengenin sağlanması sıklıkla ağır betonlaşma görüntüsünü hafifletirken, pastoral açıdan artırılan yeşil doku eksikliğini kapatmak için de hızlı iklimlendirme özelliği olan bitki türleriyle bölgenin ekosistematik açısından estetik anlamda da desteklediği görülür. Bölgede topografik açıdan eğimli olan ve yerleşime uygun olmayan her alan, yapılan ağaçlandırma çalışmalarıyla klasik peyzaj formlarında yer alan örüntülerden farklı olarak çevresel/mekânsal kurgulamalara uygun hale getirilir. Yapılan her müdahalenin mekânsal açıdan ekolojik

verilerle bütünlük sağlayacak şekilde tasarlanmaya çalışılması, kurgulanmış doğaya uyumlu bir biçem oluşturur.

Sonuç olarak ele alınan örneklemin kent dokusu ile ekolojik verileri bütünleştirmek adına geniş çaplı başarılı bir planlama içerdiği ve görsel silüetinin yarattığı estetik alımlamanın etkileyici bir duyumsama yarattığı söylenebilir. Ancak bu kentsel dönüşüm ve rekreasyon alanı ekolojik verilerle detaylıca ve estetize edilerek işlenmesine rağmen ekolojik sanat ya da çevresel sanat bağlamındaki sorunsallara yönelik bir kaygı ya da tavır taşımamaktadır. Bu da, onun bu tür sanat yaklaşımlarına dahil edilemeyeceği, bu kategorilerde değerlendirilemeyeceği anlamına gelir. Diğer taraftan Kuzey Ankara örnekleminin içerdiği yenilikçi çevresel tasarımlar ve “yeni doğa” algısını güçlendiren yapısı ile kentsel ekoloji, kentsel estetik ve ekolojik rekreasyon bağlamında ve kendi alanında örnek teşkil ettiği söylenebilir.

Kaynakça

Balmori, D. ve Sanders, J. (2011). *Groundwork: Between Landscape and Architecture*. New York: Monacelli Press.

Brown, A. (2014). *Güncel Sanat ve Ekoloji* (çev. E. Özgü, Y. Adam). İstanbul: Lal Yay. Akbank Kültür ve Sanat Dizisi:82.

Çepel, N. (1992). *Doğa-Çevre-Ekoloji ve İnsanın Ekolojik Sorunları*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

Erzen, J.N. (2015). *Üç Habitus - Yeryüzü, Kent, Yapı*. İstanbul: Yapı Kredi Yay.

Güney, E., Meydan, A., Bozyiğit, R., Kılıç, T. ve Bulut, İ. (2016). *Çevrebilim (Ekoloji) Sözlüğü*. Konya: Çizgi Kitabevi Yay.

Karaküçük, S. ve Gürbüz, B. (2007). *Rekreasyon ve Kent(li)leşme*. Ankara: Gazi Kitabevi Yay.

Keleş, R. (2017). *Kentleşme Politikası*. Ankara: İmge Kitabevi Yay.

Mumford, L. (2013). *Tarih Boyunca Kent: Kökenleri, Geçirdiği Değişimler ve Geleceği* (çev. Koca, G. ve Tosun, T.). İstanbul:Ayrıntı Yay.

Tekeli, İ. (2014). *Kent, Kentli Hakları, Kentleşme ve Kentsel Dönüşüm*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay.

İnternet Kaynakları

http-1: <https://www.urbangreenbluegrids.com/projects/landscape-park-duisburg-nord/> (Erişim tarihi: 28.03.2020).

http-2:http://west8.com/projects/landscape_design_eastern_scheldt_storm_surge_barrier/ (Erişim Tarihi: 28.03.2020)

Görsel Kaynakları

Görsel 1: Klötzli'den akt. Çepel, N. (1992). *Doğa-Çevre-Ekoloji ve İnsanın Ekolojik Sorunları*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi, s.21

Görsel 2-3: Balmori, D. , Sanders, J. (2011). *Groundwork: Between Landscape and Architecture*. New York: Monacelli Press, s.108-109.

Görsel 4: <https://www.urbangreenbluegrids.com/projects/landscape-park-duisburg-nord/> (Erişim tarihi: 26.03.2020).

Görsel 5: <https://www.urbangreenbluegrids.com/projects/landscape-park-duisburg-nord/> (Erişim tarihi: 26.03.2020).

Görsel 6: https://scenariojournal.com/wp-content/uploads/2011/07/01_alt-Landscape-Design-Eastern-Scheldt-Storm-Surge-Barrier-05-med.jpg (Erişim tarihi: 26.03.2020).

Görsel 7: https://www.e-architect.co.uk/images/jpgs/singapore/editt_tower_t020410_2.jpg (Erişim tarihi: 31.03.2020).

Görsel 8: https://www.archdaily.com/341219/sportplaza-mercator-venhoevencs/5138bab5b3fc4b1f96000002-sportplaza-mercator-venhoevencs-photo?next_project=no (Erişim tarihi: 30.03.2020).

Görsel 9: <https://www.archdaily.com/341219/sportplaza-mercator-venhoevencs/5138bab6b3fc4b176f000003-sportplaza-mercator-venhoevencs-photo> (Erişim tarihi: 30.03.2020).

Görsel 10: https://www.archdaily.com/341219/sportplaza-mercator-venhoevencs/5138baa6b3fc4b176f000001-sportplaza-mercator-venhoevencs-photo?next_project=no (Erişim tarihi: 30.03.2020).

Görsel 11: https://earth.google.com/web/search/kuzey+ankara/@40.00647,32.892555,939.14118716a,2281.45083592d,35y,70.2734243h,59.99960927t,360r/data=CigijgokCWQYXjEe3EJAEfjBln_CukJAGar_O3zl70VAIQOtUqOCxkVA (Erişim tarihi: 30.03.2020).

Görsel 12: <https://www.aksam.com.tr/ekonomi/kuzey-ankaraya-1764-yeni-konut-daha-geliyor/haber-168527> (Erişim tarihi: 30.03.2020).

Görsel 13-14-15-16: F. Çağrı Kırmızıgül'ün arşivinden